

Water, demografie, economie: waagt ons land zich eindelijk de 21e eeuw in?

De **Nieuwste** Kaart van Nederland

Veertien jaar na het laatste *Fin de Siècle* lijkt Nederland zijn eerste voorzichtige stapjes de 21e eeuw in te zetten. Op Prinsjesdag werd het *Deltaprogramma 2015* gepresenteerd dat de Lage Landen met het oog op de klimaatsverandering voor moeten bereiden op de toekomstige luimen van het water. Een week eerder kwam het Planbureau voor de Leefomgeving [PBL] met het rapport *Nieuwe uitdagingen op de woningmarkt* waarin aangeraden wordt voortaan voorzichtig te zijn met het bijbouwen met nieuwe huizen. Als rond 2030 de babyboomgeneratie op grote schaal begint uit te sterven dreigt anders een enorm huizenoverschot. Natuurlijk, het is allemaal inderdaad nog tamelijk voorzichtig en er bestaat nog heel wat oppositie tegen deze denkbeelden, maar met de denkrichting lijkt het de goede kant op te gaan: houd de deze eeuw rekening met de ruimtelijke gevolgen van drievoudige krimp: van het land (gezien de noodzaak het water meer ruimte te geven), van de bevolking (hetgeen op termijn leidt tot minder vraag naar [eengezins]woningen) van de economie (wegens de hardnekkige nasleep van de enorme vastgoedzeepbel die in de aan de crisis van 2008 voorafgaande decennia werd opgebouwd). Wat echter ontbreekt aan dit alles is dat er een verband gelegd wordt tussen deze drie vormen van krimp. Wat vervolgens ook node gemist dat daar de nodige ruimtelijke consequenties uit getrokken worden. We moeten nu al voorsorteren op een verder weg liggende toekomst.

Ook in de Randstad

Van dit recente septembernieuws is het PBL-rapport eigenlijk het meest opmerkelijk. Niet alleen omdat men eindelijk durft over de top van de allerlaatste groeistuiptjes heen te kijken om zicht te krijgen op de overcapaciteit die dreigt te ontstaan als men verzuimt om nu al op de korte termijn huizenproductie te dimmen. Maar ook omdat het PBL met dit rapport eindelijk durft toe te geven dat leegstand niet alleen voor de periferie dreigt maar op termijn ook voor... jawel de Randstad! Het hoge woord is er eindelijk uit!: *'(...) de voorziene geleidelijke afname van jonge huishoudens en de uitstroom uit de woningmarkt van de omvangrijke babyboomgeneratie, waardoor een groot aantal [eengezinskoop-]woningen vrij komt op de markt, óók in de Randstad. Door nu al te zoeken naar een geheel nieuwe balans u tussen nieuwbouw, aanpassing en verbetering van de bestaande woningbouwvoorraad en herbestemming van bestaand (leegstaand) kantoor-, winkel- en ander vastgoed kan worden voorzien in de kwantitatieve woningbehoefte op korte termijn, terwijl het risico van overproductie wordt vermeden'* [blz. 6] De reacties op het PBL uit de wereld van projectontwikkelaars [NEPROM] en bouwers waren tamelijk venijnig. Maxime Verhagen, de huidige opperbaas van *Bouwend Nederland*, zette voor de foto speciaal een bouwvakkershelm op het hoofd om te onderstrepen dat er vooral weer veel gebouwd moet worden. De vraag is hoe geduldig het papier van het PBL zal blijken te zijn in de laden van de regering, in de lade van de liberale woonminister Stef Blok...

Watertoets doorstaan?

De beslissingen van de deltacommissie herbergen minder verrassingen. Door de economische crisis werden heel wat aanvankelijk voorgenomen omvangrijke ('robuuste') ingrepen en plannen inmiddels teruggeschroefd of zelfs geheel geschrapt. Daar kan op zichzelf het nodige voor te zeggen zijn -

meebewegen met het water is terecht het centrale adagium in de hedendaagse waterstaat. Maar daarbij zijn dan meteen wel twee opmerkingen op hun plaats. Allereerst moet er dan ook op andere fronten dan het waterstaatkundige meebewogen kunnen worden en daar ontbreekt het nu nog steeds aan. Niet bouwen in laaggelegen gebieden die bij overstromingsgevaar snel en diep kunnen onderlopen lijkt de allereerste en meest voor de hand liggende stelregel in dit verband. Daarvoor bestaat de watertoets, uit te voeren door waterschappen - een procedure die nu tot een verplicht onderdeel behoort voor overheden die ergens willen bouwen of laten bouwen. Laat nu Melanie Schulz van Haegen, de evenzeer liberale minister van Infrastructuur en Milieu, tegelijk met de presentatie van het nieuwe Deltaprogramma te kennen geven dat de watertoets 'moderner' moet door het verplichte karakter ervan af te schaffen.....

Onze tweede opmerking betreft de Rijn-Maas(-Schelde)delta en wat het nieuwe deltaprogramma daarover te melden heeft. De Deltacommissie kiest vooralsnog voor het openhouden van de Nieuwe Waterweg ondanks de steeds verder oprukkende verzilting en de overstromingsrisico's in dit deel van de Randstad met zijn diep liggende woongebieden. In een kadertekstje wordt wel de 'Variant zeesluis' van oud deltawerker Spaargaren opgenomen waarbij voorzien wordt in de aanleg van een groot zeesluizencomplex ter hoogte van de Beneluxtunnel waarmee de Petroleumhavens, het Botlekgebied en de Maasvlaktes direct vanuit zee bereikbaar kunnen blijven [blz.38]. Die stap zou echter de Maasstad te beroven van zijn onmiddellijke waterverbinding met het ruime sop en is daarom psychologisch nu nog kennelijk een brug te ver voor de Deltacommissie, maar de mogelijkheid wordt voor de toekomst niet uitgesloten.

Zwaartepuntsverschuiving op drie fronten

Vanuit waterstaatkundig oogpunt had de Deltacommissie eigenlijk nu al die stap kunnen nemen, zou je zo denken. Een van de problemen zit hem in dit verband in het feit dat de commissie de zaak van de zuidwestelijke delta te sterk sectorieel benadert, vanuit de waterstaat, en geen weerwoord heeft of wil hebben op andere vlakken. Wie de ontwikkeling van de zuidwestelijke delta, i.c. de zuidvleugel van de Randstad, breder beschouwt ontwaart op meerdere fronten een verschuiving van het zwaartepunt naar het zuiden, niet alleen op hydrologisch vlak. Allereerst geo-economisch: met de opkomst van Noord-Brabant, niet alleen van *Brainport Eindhoven* maar ook van de potenties van 'de Moerdijk' behalve als uitschuiflocatie voor de Rotterdamse haven ook van groeiend belang als logistiek intermediair tussen Rotterdam en Antwerpen komt ook op geo-economisch vlak een zuidwaartse zwaartepuntverschuiving binnen de delta in beeld. Een en ander houdt verband met ontwikkelingen op een hoger schaalniveau, zoals de toekomstige wenselijkheid en mogelijkheid om de steeds verdergaande krimp in achterland van de havens in de Rijn-Maas-Scheldedelta in het oosten (het Duitse Rijnland) te compenseren door via de geprojecteerde nieuwe waterverbinding tussen Schelde en Seine een sterke connectie te maken met *Grand Paris*. In het kielzog van deze geo-economische ontwikkelingen zou in de toekomst ook het demografische zwaartepunt binnen de delta kunnen zuidwaarts verschuiven van de Hollandse zomp naar het Brabantse zand. Nu al vertonen de ommelanden van Groot Rotterdam en de Drechtsteden de eerste voortekenen van bevolkingskrimp. En het zwaartepunt zou niet alleen *kunnen* verschuiven, maar op den duur eigenlijk ook *moeten* verschuiven, al was het alleen maar om waterveiligheidsredenen. Daar kan dan maar beter nu al een voorschot op genomen worden door ruimtelijke reserveringen te maken om op bepaalde overstromingsgevoelige locaties niet meer te bouwen en bij sloopoperaties die gepaard kunnen gaan met demografische krimp de voorkeur te geven aan dat soort waterrisicante gebieden.

De Nieuwste Kaart van Nederland`

Om een dergelijke strategie te kunnen onderbouwen kan een nieuwe kaart van Nederland zeer van pas komen die om te beginnen gegevens over overstromingsrisico's, verzilting, leeftijd en leegstand van de woningvoorraad (en de prognoses daaromtrent) en leeftijd en werkgelegenheid van de bevolking in beeld brengt. In het *booming* eerst decennium van onze eeuw bestond er *De Nieuwe Kaart van Nederland*, waarop alle ruimtelijke plannen ingetekend werden die bij gemeentes, provincies en waterschappen in de pijplijn zaten. 'Door stopzetting van de financiering is het

onderhoud aan dit plannenoverzicht in 2010 stilgelegd. De planvoorraad in Nederland is de afgelopen twee jaar door de crisis ingrijpend gesaneerd. Het projectteam dat de Nieuwe Kaart onderhield is in juni 2010 ontmanteld.' meldt de door nirov/platform31 beheerde site www.nieuwekaart.nl. Wij zouden er voor willen pleiten om in plaats hiervan **De Nieuwste Kaart van Nederland** in het leven te roepen. In tegenstelling tot zijn voorganger is op deze kaart geen plaats voor natte dromen van projectontwikkelaars en megalome bestuurders, maar wel voor harde feiten en cijfers en daarop gebaseerde vooruitzichten. Met *De Nieuwste Kaart* in de hand kunnen we komende ruimtelijke problemen op het spoor komen, bijvoorbeeld van de zogeheten *new towns* of groeikernen uit de vorige eeuw die nu krimpkeren dreigen te worden, opvallend vaak gelegen in diepe en snel onderlopende polders. Wie tekent de eerste omtrekken van zo'n onthullende speurkaart?

Steven van Schuppen (onderzoeker en publicist op het gebied van landschap, geschiedenis en ruimtelijke ontwikkeling)

Jan Dirk Dorrepaal (ruimtelijk-organisatorisch adviseur)

www.dubbelkrimp.nl